

який базується на вивченні ринку та дослідженні внутрішніх ресурсів і можливостей, допоможе обрати напрям, в якому підприємство буде розвиватися та отримає на ринку конкурентні переваги при формуванні та реалізації інноваційної політики.

Висновки. Отже, можна стверджувати, що до елементів інноваційної політики підприємства, спрямованих на вирішення проблем у певній функціональній сфері, належать: маркетингова політика; політика в галузі науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт; політика структурних змін; технічна політика та інвестиційна політика. А інно-

ваційна політика підприємства – це форма стратегічного управління інноваційною діяльністю та важелі впливу підприємства на його інноваційну діяльність.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дудар Т.Г. Інноваційний менеджмент: [навч. посіб.] / Т.Г. Дудар, В.В. Мельниченко. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 256 с.
2. Скібіцький О.М. Стратегічний менеджмент: [навч. посіб.] / О.М. Скібіцький. – К.: Центр учбової літератури, 2006. – 312 с.
3. Йохна М.А. Економіка і організація інноваційної діяльності: [навч. посіб.] / М.А. Йохна, В.В. Стадник. – К.: Академія, 2005. – 399 с.

УДК 334.722.8

Калініна О.М.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту*

*Національного аерокосмічного університету імені М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

ОСОБЛИВОСТІ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В РІЗНИХ КРАЇНАХ

Статтю присвячено аналізу стану підприємств, що відносяться до корпоративного сектору бізнесу. Представлено основні показники стану корпоративного управління в акціонерних товариствах. Розглянуто особливості корпоративного управління в різних країнах.

Ключові слова: підприємство, акціонерне товариство, корпоративне управління, інсайдер, аутсайдер, корпорація, модель корпоративного управління.

Калинина О.Н. ОСОБЕННОСТИ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ В РАЗНЫХ СТРАНАХ

Статья посвящена анализу состояния предприятий, относящихся к корпоративному сектору бизнеса. Представлены основные показатели состояния корпоративного управления в акционерных обществах. Рассмотрены особенности корпоративного управления в разных странах.

Ключевые слова: предприятие, акционерное общество, корпоративное управление, инсайдер, аутсайдер, корпорация, модель корпоративного управления.

Kalinina O.N. FEATURES OF CORPORATE GOVERNANCE IN DIFFERENT COUNTRIES

This article analyzes the situation of enterprises that belong to the corporate business sector. Presents the main indicators on the state of corporate governance in joint stock companies. Considered are the peculiarities of corporate governance in different countries.

Keywords: enterprise, joint stock company, corporate governance, insider, outsider, corporation, corporate governance.

Постановка проблеми. Корпоративний сектор бізнесу є одним із найголовніших складових частин економіки України, результати якого значно впливають на розвиток стратегічних ринкових відносин у країні, обумовлюють можливість залучення інвестицій, необхідних для поліпшення структури виробництва та економіки в цілому. Об'єктом корпоративного управління є діяльність тих підприємств, стартовий (статутний, зареєстрований) капітал яких поділений на певні частки. Згідно з Господарським кодексом України [1], під дане визначення підпадають такі підприємства, як корпорації, акціонерні товариства публічного та приватного типів, товариство з обмеженою відповідальністю, а також товариство з додатковою відповідальністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результативність корпоративного сектору бізнесу залежить від моделі корпоративного управління, що склалася в конкретній країні. Порівняльний аналіз різних моделей проводять як зарубіжні, так і вітчизняні вчені-економісти [2; 3]. Незважаючи на це, невирішеними є питання щодо визначення особливостей моделей корпоративного управління в сучасних умовах.

Мета статті полягає у розгляді особливостей корпоративного управління в різних країнах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Період 2001–2015 рр. характеризується значним зниженням кількості акціонерних товариств [4; 5], а саме на 11 832 підприємств, або на 151% (рис. 1).

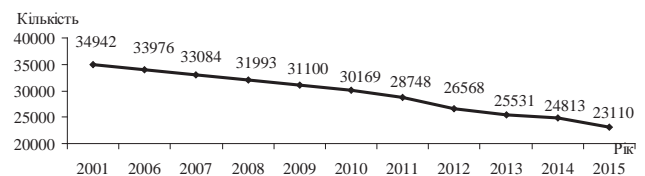

Рис. 1. Динаміка змін кількості акціонерних товариств

Інші підприємства корпоративного типу нарощували свою кількість. Так, за 14 років найбільшу зміну кількості зафіксовано у товариств з обмеженою відповідальністю: зростання на 297 702 підприємства, або на 234%. Товариств із додатковою відповідальністю стало більше на 870, або на 221%, а корпорацій – на 169 підприємств, або на 128% (рис. 2).

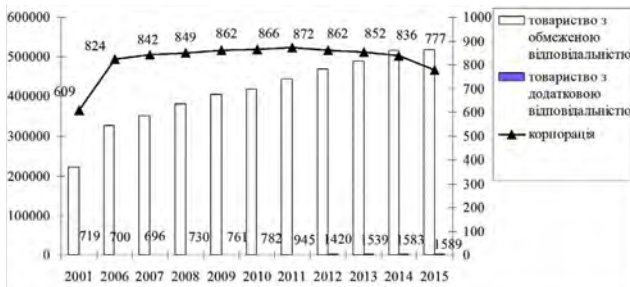

Рис. 2. Динаміка змін кількості підприємств корпоративного типу

При цьому в 2001 р. товариств з обмеженою відповідальністю було більше в 6,35 разів, ніж акціонерних товариств, та в 308,63 разів, ніж товариств із додатковою відповідальністю. У 2015 р. ситуація дещо змінилась: товариств з обмеженою відповідальністю стало більше в 22,48 разів, ніж акціонерних товариств, та в 327 разів, ніж товариств із додатковою відповідальністю.

Питома вага суб'єктів ЄДРПОУ за організаційно-правовими формами господарювання представлена в табл. 1.

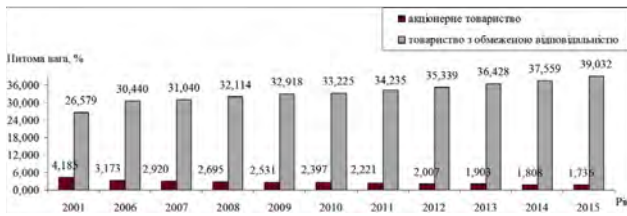

Рис. 3. Динаміка змін питомої ваги основних підприємств корпоративного типу

Розраховано, що значно змінилась питома вага АТ (зменшення на 2,449%) та ТОВ (зростання на

12,453%) (рис. 3). Досить незначна питома вага припадає на корпорації та товариства з додатковою відповідальністю (табл. 1).

Зменшення кількості АТ відбувається з двох основних причин: банкрутство – у зв'язку з неможливістю утримати конкурентні позиції в нестабільних умовах підприємницької діяльності в Україні та проходження процедури перетворення шляхом реорганізації АТ в іншу організаційно-правову форму у зв'язку з існуванням значних труднощів при веденні АТ.

Очевидно, що найбільш популярною організаційно-правовою формою є товариство з обмеженою відповідальністю (табл. 2).

Вибираючи ту чи іншу форму організації бізнесу, підприємства стикаються з найголовнішою проблемою – забезпечення реального захисту прав і законних інтересів усіх учасників підприємств, і особливо акціонерів як його співвласників, якщо мова йде про акціонерне товариство. Вирішити її можливо шляхом ефективного корпоративного управління (КУ), що є підґрунтям для підвищення якості управлінських рішень, отримання позитивного фінансового результату та поліпшення фінансово-економічних показників у цілому.

На даний момент ефективно реалізувати корпоративне управління в товаристві з обмеженою відповідальністю не представляється можливим у зв'язку з неприйняттям закону «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Саме тому далі в роботі будемо розглядати діяльність акціонерного товариства. Із використанням даних Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [7] розраховано основні показники щодо стану корпоративного управління в акціонерних товариствах (табл. 3, рис. 4). Очевидно, що акціонерні товариства не приділяють належної уваги питанням корпоративного управління.

Управління корпоративною власністю залежить від існуючого управління в конкретній країні, законодавчої бази і нормативних актів, що визначають права

Таблиця 1

Питома вага суб'єктів ЄДРПОУ за організаційно-правовими формами господарювання в загальній сукупності суб'єктів господарювання

Суб'єкт	2001	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Корпорація	0,073	0,077	0,074	0,072	0,070	0,069	0,067	0,065	0,063	0,061	0,058
АТ*	4,185	3,173	2,920	2,695	2,531	2,397	2,221	2,007	1,903	1,808	1,736
ТОВ*	26,579	30,440	31,040	32,114	32,918	33,225	34,235	35,339	36,428	37,559	39,032
ТДВ*	0,086	0,065	0,061	0,061	0,062	0,062	0,073	0,107	0,115	0,115	0,119
ІПФ*	69,077	66,244	65,904	65,057	64,419	64,247	63,404	62,482	61,491	60,457	59,054
Всього	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

* АТ – акціонерне товариство, ТОВ – товариство з обмеженою відповідальністю, ТДВ – товариство з додатковою відповідальністю, ІПФ – інші організаційно-правові форми господарювання.

Таблиця 2

Порівняльний аналіз труднощів ведення бізнесу АО та ТОВ [1; 6]

Акціонерне товариство (АТ)	Товариство з обмеженою відповідальністю
<ol style="list-style-type: none"> законодавча база щодо ліквідації – недосконала (якщо вартість чистих активів АТ стає меншою за 1250 мінімальних заробітних плат, таке товариство підлягає ліквідації – труднощі у виконанні); випуск та обіг акцій потребує вдосконалення законодавства про цінні папери та фондовий ринок; обов'язкове проходження процедури лістингу публічним акціонерним товариством із включенням до біржового реєстру хоча б на одній фондовій біржі; обов'язкове подання звіту до державних органів, що регулюють обіг цінних паперів та фондовий ринок; тісна співпраця з професійними учасниками фондового ринку для забезпечення обігу акцій та ведення обліку власників простих іменних акцій; відносно великі витрати на створення; подвійне оподаткування (сплата податків до того, як доходи будуть розподілятися між акціонерами, сплата податків акціонерами з отриманих дивідендів). 	<ol style="list-style-type: none"> не може мати у своєму складі інше господарське товариство з однією особою; максимальна кількість учасників – не більше 10 осіб; досі не прийнято законопроект «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (з'явився в 2013 р.).

й обов'язки учасників корпоративних відносин, статуту кожного підприємства. Це обумовлює існування двох груп моделей управління підприємствами – аутсайдерської та інсайдерської, прикладами яких є англо-американська, німецька і японська моделі [8]. Механізм реалізації англо-американської, німецької та японської моделей показано на рис. 5–7.

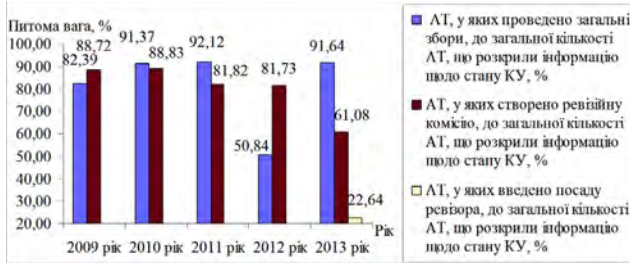

Рис. 4. Основні результати АТ, що впливають на якість КУ

Корпоративне управління і основні його елементи завжди динамічно змінюються в країнах відповідно до умов і особливостей чинного законодавства.

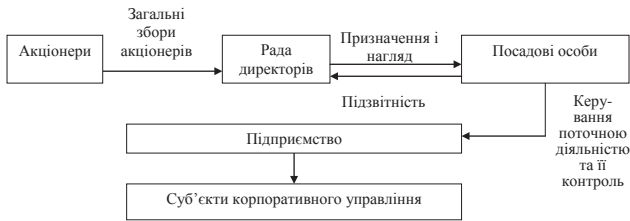

Рис. 5. Англо-американська модель корпоративного управління (аутсайдерська модель)

Порівняльну характеристику моделей корпоративного управління наведено в табл. 4.

Радикальні зміни зазнала японська модель корпоративного управління. У березні 2015 р. Financial

Services Agency (FSA) випустило остаточну версію Кодексу управління – перший у своєму роді в Японії, який заснований на принципах корпоративного управління Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) і відображає принципи Кодексу корпоративного управління Великобританії (зокрема, принцип «дотримуйся або пояснюй») [9].

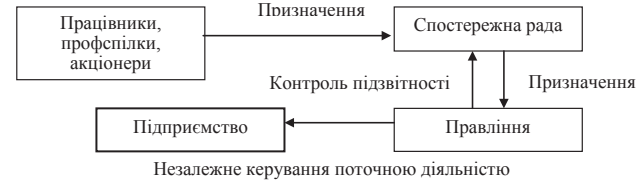

Рис. 6. Західноєвропейська німецька модель корпоративного управління (інсайдерська модель)

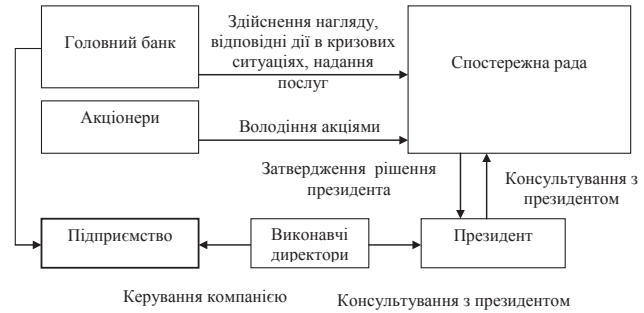

Рис. 7. Японська модель корпоративного управління (інсайдерська модель)

На розробку зазначеного Кодексу вплинуло як неефективне використання капіталу японських компаній (відсутність мобільності значних грошових резервів у великих компаніях), так і серія скандальних ситуацій у корпоративному управлінні протягом кількох років (найгучніший скандал стався в 2011 р. в Olympus Corporation) [10].

Таблиця 3

Основні показники стану КУ в АТ

Показник	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік
Загальна кількість АТ	31100	30169	28748	26568	25531
Питома вага АТ, які розкрили інформацію щодо стану КУ, до загальної кількості АТ, %	15,87	18,16	27,08	27,25	20,66
Питома вага АТ, які мають власний кодекс КУ, до загальної кількості АТ, що розкрили інформацію щодо стану КУ, %	1,66	2,94	10,62	12,97	13,72
Кількість АТ, що розкрили інформацію щодо стану корпоративного управління, які планують включити власні акції до лістингу фондових бірж, %	11,06	15,70	15,40	12,88	10,15
Кількість представників акціонерів в АТ, які розкрили інформацію щодо стану корпоративного управління, що володіють менше 10% акцій, у складі наглядової ради (% від загальної кількості представників), %	58,68	57,12	51,15	47,17	43,47
Кількість товариств, які планують включити власні акції до лістингу фондових бірж	546	775	760	636	501

Таблиця 4

Особливості моделей корпоративного управління

Модель аутсайдерів	Модель інсайдерів
Орієнтованість на акціонера	Орієнтованість на акціонера
Розподілене володіння	Постійний склад власників, перехресне володіння
Спільне фінансування	Банківське фінансування
Велика кількість вигодоодержувачів	Мала кількість вигодоодержувачів
Гнучкий ринок праці	Довічна зайнятість
Обмежена (незначна) кількість керуючих	Велика кількість керуючих
Більшість аутсайдерів у Радах	Більшість інсайдерів у Радах

Таблиця 5

Особливості управління акціонерним товариством в Україні

Особливості управління	Кількість акціонерів акціонерного товариства			
	Менш ніж 9 осіб	Більш ніж 10 осіб	До 100 осіб	Більше 100 осіб
Органи управління акціонерним товариством [10, ст. 51]	Загальні збори	Наглядова рада	Наглядова рада	Наглядова рада
Виконавчий орган з перевірки фінансово-господарської діяльності акціонерного товариства [10, ст. 73]	Ревізор або ревізійна комісія			Ревізійна комісія
Спосіб голосування на зборах акціонерів [105, ст. 43, ст. 48]	При кількості акціонерів не більше 25 осіб допускається прийняття рішення методом опитування	При кількості акціонерів не більше 25 осіб допускається прийняття рішення методом опитування, від 25 до 100 осіб – методом опитування або голосуванням із використанням бюлетенів		При кількості акціонерів більше 100 осіб рішення приймається голосуванням із використанням бюлетенів; склад лічильної комісії не може бути меншим ніж три особи

В японському Кодексі управління під корпоративним управлінням розуміється «структура для прозорого, чесного, своєчасного та остаточного прийняття рішень підприємствами з урахуванням потреб і перспектив співвласників, споживачів, співробітників і місцевих громад» [9]. Управління, орієнтоване на економічне зростання, стимулювання здорового корпоративного підприємництва, підтримка сталого корпоративного зростання і збільшення корпоративної вартості в середньо- та довгостроковій перспективі – це основна ідея Кодексу управління [9].

У Кодексі управління прописано принципи, які є корисними для інституційних інвесторів (страхових компаній, пенсійних фондів, інвестиційних компаній, благодійних фондів) при виконанні їх обов'язків щодо своїх клієнтів, а також для підприємств – реципієнтів інвестицій. Цей документ застосовується тільки до вітчизняних підприємств, зареєстрованих на фондових біржах в Японії.

Корпоративне управління в Україні представляє собою симбіоз англо-американської та західно-європейської німецької моделей, що обумовлено недосконалістю законодавчої бази. Раніше корпоративний бізнес (кінець ХХ ст.) характеризувався сильно розподіленою структурою власності (схожість з англо-американською моделлю), наразі ж корпоративна власність є значно сконцентрованою в руках основних акціонерів (держава, банки, керівництво підприємства та його працівники). При цьому головним джерелом фінансування є банки (схожість із німецькою моделлю).

Суттєвим недоліком вітчизняної моделі корпоративного управління є відсутність законів, що роз'яснюють механізм реалізації матеріального забезпечення інтересів дрібних акціонерів. Основним законом, що регламентує діяльність корпоративного бізнесу, є Закон України «Про акціонерні товариства» [11], що не знімає питань, виникаючих у результаті конфлікту інтересів мажоритарних та дрібних акціонерів.

Особливості корпоративного управління вітчизняного акціонерного товариства показано на рис. 8 та в табл. 5.

Висновки. Знання особливостей корпоративного управління в різних країнах дасть змогу вдосконалити вітчизняну модель корпоративного управ-

ління. Переїмати позитивний досвід у цій області необхідно поступово, саме тому наступним кроком наших подальших досліджень буде розробка моделі оцінки ефективності корпоративного управління підприємств корпоративного сектора бізнесу.

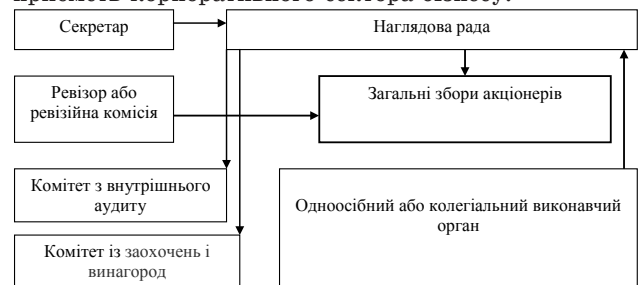

Рис. 8. Українська модель корпоративного управління в АТ

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
2. Кожаринов А.В. Американская, немецкая и японская модели корпоративного управления / А.В. Кожаринов, Н.М. Петровицева // Международный научный журнал «Символ науки». – 2015. – № 3. – С. 99–100.
3. Шкодін Я.В. Проблеми корпоративного управління в Україні / Я.В. Шкодін // Бізнес Інформ. – 2012. – № 9. – С. 297–300.
4. Статистичний щорічник України за 2013 рік / За ред. О.Г.Осауленка. – К., 2014. – 534 с.
5. Статистичний щорічник України за 2014 рік / За ред. І.М. Жук. – К., 2015. – 586 с.
6. Переваги та недоліки організаційно-правових форм товариств в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jurliga.ligazakon.ua/news/2014/4/23/109462.htm>.
7. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nssmc.gov.ua>.
8. Штерн Г.Ю. Корпоративне управління: [навч. посіб. для студ. спец. 8.050201 «Менеджмент організацій»] / Г.Ю. Штерн. – Харків: ХНАМГ, 2009. – 278 с.
9. Japan: landmark corporate governance reforms / Freshfields Bruckhaus Deringer LLP. – 2015. – № 5. – Р. 1–6.
10. Olympus scandal [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Olympus_scandal.
11. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 р. № 514-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/514-17>.